

מ ע ש ה

המשולה מארץ הקדושה תו

של

ש"י עגנון

הצנור והם מתכנסים בבתי כנסיות וכבתי מדרשות ועומדים על
נפישם בחפלה, או שמא טעו בלוח?
עד שאני עומד כך, שמעתי בת־קול שמנהמת בבכיה. הלכתי
אחרי הקול, וכאתי לבית כנסת אחד, וראיתי שהיא מלא
מישראל והם עטופים בטלית ומעוטרים בתפילין ופניהם כלפידים,
עומדים עד ברכיהם בדמעות, ומכים על לבם: אוי לנו ואבוי לנו.

סוקדש לריס סוקן.

פעם אחת נתגלגלתי לעיר אחת מערי פולין. נכנסתי לעיר ולא
מצאתי אדם שם. הלכתי מרחוב לרחוב ומשוק לישוק
וראיתי שכל החנויות נעולות. עמדתי תוהה ומשתומם. אמרתי אל
לבי: הן עוד היום גדול, מדוע כל החנויות סגורות ומסוגרות
ורגל בלחה מן השוק? הם ושלום, שנזרה המלכות גזרה רעה על

והוא מלא. אמרו לי: המחן, עד שנשיבך בדברים, או תשמע פליאות גדולות מאלה. אמרתי: יהי רצון.

ויאמרו איש אל רעהו: לנו ונפילה גורלות לדעת מי מאיחו על שלהנו. אמר להם הזקן: מה לנו להפיל גורלות אלא כל המרבה ליתן על עניי ארץ ישראל הרי זה מארחו על שלהנו.

ותוך כדי דבור עשוי ככלי חפץ שמוכרין בפומבי, והמכריו מכריו: ה' שקלים! והנותן נותן כיו שקלים כמנין שם הייה. והמוסיף מוסיף לייב שקלים, כנגד לייב נתיבות החכמה, והמרבה מרבה כמספר אותיות ציון, עד שקפץ אדם אחד ואמר: הרי עלי כמספר אותיות ירושלים! ופתח את הארנק והוציא תיז קרף פיא וי שקלים. באותה שעה קפץ אחד כנגדי ואמר: וכי אין אתם יודעים כי יוד של ירושלים רומזת ליוד של שדי, ליוד של אהיה, ליוד של הויה? נחסרה יוד של שדי שוד משדי יבוא; נחסרה יוד של הויה נשאר הוה, נחסרה יוד של אהיה-אהה, נחסרה יוד בליה על שונאיהם של ישראל, לפיכך הריני נותן תיז קרף צדיק ויו שקלים, כמנין ירושלים במלואה ואני זוכה במקחי, מיד נתן מעות ועשה בי משיכה.

אמרתי לו: אחי, השב ידך! ברוך השם, שלא לפורעים נמסרתי שמוכרים אותי בדמים, אף לא זכתי להיות צדיק כזה, שכתוב בו על מכרם בכסף צדיק, אלמלא לא ראיתי דמעחכם, הייתי אומר משמים אתם בני. אמרו לו: למה? אמרתי להם: כמה נפוחי כפן יש בירושלים והם מבקשים דבר לאכול ואין, לפי שאין הפרוטה מצויה; כמה תפוחי רעב יש בירושלים; כמה מתים בארצות החיים, לפי שאין הפרוטה מצויה ואין הנליות זוכרים אותם, ואם שולחים משולח לערי הנולה, הוא מתחבט לפני רגליו של כל אחד ואחד כדי שיתמלא עליו רחמים ולא מתמלא, מפני שהם אכזריי לכ כאבנים הרחוקות מצדקה, ועכשיו אני בא לכאן ואחס מריבים עלי כאבנים הללו על יעקב אבינו עליו השלום.

כיון ששמעו כך, נאנחו אנחה גדולה ואמרו: אין חכם כבעל הנסיון! אילו השכילו הנליות היו מושיבים אתכם בקרונות ומעטרים אתכם בזהובים. אמרתי להם: לא די שהגדלתם עלי הפליאה, אתם באים להוסיף עליה, נשבע אני במי ששכן את שמו בירושלים, שאיני זו מכאן עד שאתם משיבים לי על דברי, כיון שהשבעתי אותם בירושלים, אמרו: נעשה כדברך.

פתח אותו זקן ואמר: דע לך בני! ועד שעשיתי שתי אזני כאפרנסות הוציא תיבה מחיקי, קשקש עליה ופתחה ונתן שתי אצבעותיו בתוכה וקמץ לו מלא קמצו והרית, ולא נתקררה דעתו של אותו זקן עד שנתן לכל אחד ואחד מטביק זו, וקנה את שפמו ונעץ חמש אצבעותיו בזקנו והפליג בהן מלמעלה למטה

וכשהם שומעים שם ירושלים יוצא מפי שליח צבור, הם נופלים על פניהם בכביה גדולה עד שמתנוצצות תפילין שבראש מן הדמעות, והשמש סובב, וקופה גדולה בידו, וכתוב עליה ארץ-ישראל, והכל משלשלין לתוכה, מי דינר כסף ומי דינר זהב, והייתי נכהל מן המראה הזה, עד שעמדו שערות ראשי, ולא היה בי רוח לשאול מה זה ועל מה זה, אמרתי אל לבי: אם בני אדם הם, כבר נאמר: מגעי קולך מבכי, ואם מלאכים הם, אפילו מלאכים ושרפים אומרים שירה ופוסקים, והמתנתי עד שיסימו תפלתם.

לאחר שסימו תפלתם דאו כנשרים לקניהם והוציאו ספרים מן הארון, מהם ישבו ולמדו נמרא, ומהם ישבו ושנו משניות, ולמדו בקול צלול מן הדמעות קדשים וטהרות, והשתוממתי על המראה ביותר, שכולם מתעסקים בקדשים וטהרות, לא כדרך אנשי פולין, שעוסקים בנוזקין, ואפילו בני אדם שלא שמעתי מלימודם שיש בהם ידיעה, למדו בשמחה ובהתפעלות ודיבורם יוצא מפיהם כמו שירות ותשבחות, עד שנתחבב עלי קולם ביותר, כאדם שמהלך במדבר והוא שומע צפצוף של צפרים, אף על פי שאינו רואה לפניו מקום של ישוב, מתמלא לבו קורת רוח והנאה, לפי שהוא יודע שהוא קרוב למקום ישוב, ננים ופרדסים.

והואיל וראיתי עבודה כזו, לא עמד בי לבי לשאול על מה זה, אפשר עושים נחר ועמרה למלך ואני מפסיק ולא אחייב ראשי למלך, בתוך כך הניע חצות לילה, ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שישבו כולם לארץ ועשו מספר כתנים על ציון השרופה באש, וישבו באימה וביראה וברעדה גדולה, וכמעט פרהה נשמתם מצער, עד שבא זקן אחד והוציא להם ויין ושתו להיים וברכו זה את זה: לשנה הבאה בירושלים! וכך היה מחזר והולך עד שהניע אצלי, מוג לי כוס ויין ונתן לי פרוסת להם בדבש והושיט לי את ידו לקבל את ברכתי, מיד אחזתי בידו ואמרתי לו: הייך, שאיני מניחך עד שאתה משיב לי על שאלתי, אמר לי: שאל בני, שאל בני, שאל, אמרתי לו: מפני מה נתכנסתם לבית-הכנסת בבכיה גדולה כזו? אמר לי: והיכן יתכנסו ישראל אם לא לבית הכנסת? אמרתי לו: על הבכיה אני שואל, הנכיה ריסי עיני ואמר: רואה אני שאורח אתה, אמרתי לו: הן, נתן לי שלום ואמר: לא ממדינה זו אתה? החורתי לו שלום ואמרתי: לא, שאלני: מאין אתה? אמרתי לו: מירושלים אני.

כיון ששמע שמירושלים אני נפלתי בידי וסיבב עמי בבית הכנסת ואמר: ירושלמי עמנו! ירושלמי עמנו! והושיבני בראש, קראו כולם: סימן טוב! סימן טוב! ומיד עלו אלי ונתנו לי שלום, באותה שעה נתתי שבה והודאה לשמו יתי שנתן את הקול ליעקב ואת הידים לעשו, שאילו נתן את הידים ליעקב לא נשתיר מידי אפילו אצבע קטנה, ואמרתי: פליאה על פליאה; מקום זה אינו אלא במדרש פליאה, באתי לעיר והיא ריקה, נכנסתי לבית הכנסת

קדוש לבנה. הפליג עיניו מן הלבנה ועקם את השמו ואמר: גם זה לך לבנה. אכן, אין לבנה כלבנה של עירנו.

הנה כי כן עברו כמה שנים. הפרוטה היתה מצויה, והבתים מלאים תורה. אבל קופת רבי סאיר בעל הנס ריקה היתה, ועליה קירי עכביש כעובי דינר, והשכינה פורחת בכנף אהת ומנחת בכנף אהת ובוכה, ודמעותיה נישרות על פתחיהן של הקופות והן מעלות חלודה. ומעשה בנבאי ארץ ישראל, ששלח לגבות מן הקופות, והיו צריכין לגרון, כדי לפתוח אותן, וכשפתחן לא ראו צורת מסבע. הם ושלום שהיו אבידי לב הרחוקים מצדקה. אלא שאמרו: ארצנו — ארץ ישראל ועירנו היא ירושלים, ועד שאנו מפורים ממון לעניי הדעת שבארץ ישראל, שאפילו ספר חינוך אחד לא הגיע לידינו משם, מוטב שנבנה לנו בית מדרש גדול ונפארו בספרים נאים.

הקיצור, אמרו נבנה בית מדרש גדול ונפארו בספרים נאים. אמרו ועשו. בחרו מקום נאה, והביאו אבנים גדולות מן ההר וטרפו את הסיד בחלבון של ביצים, בשביל שיעמדו לעולם, והפועלים משכמים ומעריבים. בקשו לנוח, זקני העיר מכים אותם בקנה של מקטרתם, ואומרים להם: עמי הארץ, התורה כתלכסת בלי נג ואתם עושים לכם מרווחין, והביאו שלחנות קשים ככרזל, כדי שיעמדו בפני ספרים הרבה, שמניחים עליהם מתוך לימוד ולא ישתכרו, ועשו חניכה בית המדרש, ודרשו בכבוד אכסניה של תורה, ומה דרשו? אלמלא לא אמרו החל מי שלא ראה בית המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם, היינו אומרים שלנו מפואר, ואלמלא לא שבחו בו אבני ישא כוחלי זמרמא שפיר ספוי, היינו אומרים ספרים המקושרים בטבלאות נאות ובעורות אילים מאדמים... ושחקו.

ובאשר עמד בית המדרש הלז כליל בכל פאר, נתגלגל לעיר ידיר אהד, פלטל את כליו לבית המדרש והלך אנה ואנה, ולפי שהיו טרודים בלימודם לא נתנו לו שלום ולא אמרו לו ברוך הבא, ולא שאלוהו מאין ולאן, יש לך כאן אכסניה ואצל איזה גביר אתה מתאכסן ולא ערכו לפניו שולחן ולא השקוהו כוס חמין. הוציא השדיר מילקוטו זית ולחם כזית, ואכל פחות מכשיעור, ונאנה כדי שיעור, ושתה מים מן הכיור, ונטל מקלו והלך אצל הרב ליטיל הימנו רשות לדרש בבית המדרש בשבת, הרב נתן לו רשות בקישי, כי אמר: העיר מלאה תורה וכל בניה לימודי ה, מניד בא לעיר, מקפחים אותו בהלכה ואין לו פתחון פה להשיב, וסופו שהוא יורד מן הכימה בפחי נפש ובבושת פנים.

אבל השדיר לא השגיח בדברי הרב והשיבו בלשון הכתוב: למען ציון לא אחשה! והור לבית המדרש וכתב שם פתקאות: חכם בא לעיר, מעיר הקודש ירושלים, נאה דורש וכו' ולהשומע ינעם, ויצא לשוק ונכנס לבית הנחתום וקנה הימנו קדרה מלאה שאור של עיסה, והיה חוזר בעיר והדביק פתקאותיו.

עד שנעשתה כזויות המחוסבית, ואחר כך נטל את זקנו בשמאלו ואמר: מה לי לספר בעל פה והלא הדברים כתובים בפנקס.

מיד רמו לשמש הכנסת, בא השמש, אמר לו הזקן: ריץ לביתי ואתה רואה שם כעין עמוד שהוא עומד למטה מבלי השעות, ועל העמוד עומדת גולה של זכוכית, ובגולה מונה מפתח, טול את המפתח ותן אותו לאשתי ואמור לה בשמי שתלך למטתי ותרים את הכר העליון אשר על המטה, וגם את הכר התחתון אשר מתחת הכר העליון תרים, ותפתח במפתח זה את התיבה אשר למראשותי, שם תמצא ספר עבה, הוא הפנקס, אבל למען השם, הזהר והזהר, שלא תנעו שם בצורה, כי צורה עפר ארץ ישראל הוא, פן תשפכוהו ואני איש זקן ורגלי אהת כבר עומדת בקבר, ותביא את הפנקס לבית הכנסת, למען יקרא האורה ככל הכתוב בפנקס, כי אינה דומה שמיעה לראיה.

אמרתי לו: עמא פזיזא, כמדומני, עד שאשמע ספור המעשה, אזכה לשמע שופרו של משיח, אמר: מי יתן, אמרתי לו: תוחלת ממושכה מחלה לב, כמעט לא נותרה בי כל רוח, ספרו ואם אין — בורה אנכי.

באותה שעה נתחלחלו כלם ואף היא נתחלחלה, פתח ואמר: דע כי מאז ומקדם היתה העיר הזאת גדולה לאלקים בתורה ובחכמה ונתקיים בה וכל בניך למודי ה, ואפילו תינוק שלא ראה ריאה מימיו היה בקי בטריפות הריאה כבהלכות אתרוג, וכשהיו שואלין לאדם מן השוק כמה רחוק ממקום פלוני למקום פלוני אמר לו: כדי הסוגיא תקפו כהן, או כדי הסוגיא רבי הנינא סגן הכהנים אומר, הנל לפי הדרך, ובני אדם שהיו ערומים בלי לבוש היו מפרקים חבית אליבא דהד תנא, שרבי יוחנן אומר בבבא מציעא, מאן דמפרק לי חבית אליבא דחד תנא מובילנא מאניה בתריה לבי מסתא, אלא שמפני כבודו של רבי יוחנן נגזו ספריהם, והואיל ולמדו הרבה היו, כל ימיהם כחנים, היום סיים פלוני מסכת, ומחר סיים פלוני כל הש"ס, ועשו משתאות לנמרה של תורה, ואפילו בתשעה הימים לא נטמן הסכין, וריה בשר היה עולה מסוף העיר ועד סופה, עד שלא ניכר אבלה של ירושלים, והיאך היו מקיימין אבלות בתשעה באב? היו מתאבלין על שציערו עצמם מן הלימוד, ובית מדרש גדול היה להם, ותלמידי החכמים יושבים בו ונמרותיהם בדיהם, אין אדם שומע קיל חברו בעיר מקיל התורה, כימו תפלת ערבית, מתכנסים כל בעלי הבתים ולומדים איש נרו בידו, עד שאורם מכהה אור הלבנה, לפיכך נתנאו בעירם ואמרו: זאת העיר כלילת יופי, אין כמוה בתבל ארצה, ומעשה באהד מעירנו, שהיה לו דין עם בן עיר אחרת, זקף עיניו למעלה ואמר: ה' אלקים, אתה ידעתה כי... * אני, ובכך זכני בדין, ושוב מעשה באהד מבני עירנו שנזדמן לעיר אחרת והגיע זמן * הסת השדיר על שם העיר, הואיל ועשו חסובה לא פרסם את נוחם.

בא שבת באה כל העיר. עליה זה החכם ונתעטף ועמד אצל ארון הקדוש והתחיל דורש בשבתה של ארץ ישראל ובמעלות אדמת הקודש ובחבת ירושלים תבנה ותנוגן. אף הוא קשר פלפול גאה על ישיבת ארץ ישראל. בנחת ולא כיעש מתוכנן בכל טוב בתכלין של תורה על דרך הכתוב: קחו מזמרת הארץ מעט צרי מעט דבש נקאת ולט. רמו רמוה התורה. כשאדם בא לדבר על ארץ ישראל, שלא יתחיל בדברים גדולים מיד, אלא שילך מעט מעט, ממדרגה למדרגה ולבסוף וכסף משנה קחו בידכם.

ועדיין הוא דורש נשמע קול מן הצבור. הפך פניו כלפי הקול ושמע שאחד מקשה על דבריו כך וכך. השיבו כך וכך. חזר המקשן והשיבו לא כן. הביא השדיר ראיה מן הגמרא כך וכך. אמרו לו שלא ירד לעמקו של רבר אפילו כמלאו קופה של מהם. ואם לדון כך וכך. וסתרו את טענותיו ובטלו את דבריו. עד שנהפך פניו כשולי קדירה.

הנה כי כן הקיפוהו בדברים וקיפוחו בהלכה. ואם תירץ תירוצי אחד, הקשו עליו שבע קושיות. השיב על שבע הקושיות. ממקום שהשיב הסיקו קושיות אחרות. עד שנחבלגל עליו דעתו ונסתתמו טענותיו. אבל אורה של ארץ ישראל מחכים. התחכם והתחיל דורש באגדה. ואף כאן לא הניחו לו מקום להתגדר. מה עשה? הפסיק באמצע ונתן פיו על הפרכת וכבש עינו במגן דוד. עד שהבריקו הנימין מדמעותיו כוהב סהור ופשט את טליתו וירד בבשת פנים.

מסתמא קדיש דרבנן לא אמרו אחרי דרשתו. עמדו והתפללו מנהה. ירד המישולח לירכתי הבית ועמד מאחורי התנור, כלו היה משיטט כדמעות. עד שהוא עומד כך, נתקבצו אצלו כל הנערים המנוערים מן החכמה. והתגרו בו כמעשי הנערים באלישע. ולא הם בלבד, אלא איהו פרחי שהיתה עינם צרה בו מתחילת ביאתו. התחילו מתקלסים בו ואמרו: הראיתם לזה שנוטר גדולה לעצמו ודורש לפני גבירים אדירים. לא זה המקום ולא זאת העיר.

רבי קרוב. עכשיו לך ובשר לעזים שבארץ ישראל שאף בחוץ לארץ אוכלים הרובים. שומע השדיר הרפתו ואינו משיב ובוֹלע דמעתו בפיו וידו שטוחה בתפלה. טפח לו השמש על כתפיו ואמר לו: יהודי ארץ ישראל, מסתמא בתורתכם אי אתה יכול לצאת ידי חובת סעודה שלישית, אם כן בוא וסעד אצלי. נגדר השדיר אהרי השמש ואכל להם דמעה. גם גדול היה שם שהעריב היום ואין בשר ודם ריאה בעלכוננו.

יום השבת עבר ולהוצאת הדרך אין מאומה. כי את מעט הכסף אשר אסף השדיר מסר בידי נשיא ארץ ישראל. וסמך על ישראל רחמנים בני רחמנים שלא יקפצו ידיהם הלילה. וכיון שסיימו תפלת שחרית. נתקרב השדיר לזה ולזה והתחיל לדבר עמהם מכת

ויפן כה וכה וירא כי אין איש פוקדו בנדבה. נשל מקלו ותרמילו והלך אצל ארון הקדוש והכניס את ראשו בין ספרי התורה וצעק במר לבו: רבונו של עולם, הלא אתה יודע ועד, שלא לכבודי עשיתי זאת, ולא לכבוד בית אבא עשיתי זאת, אלא למען עניי עמך ישראל היושבים לפניך בארצך הקדושה ונמקים ברעב. כמה טלטולים עברו עלי. נחשול שבים עמד עלי לטבעני, לסטים עמדו עלי להרגני, ואפילו פעם אחת לא אמרתי לך למה הטרדתני, ועכשיו באתי אצל בניך לומדי תורתך הקדושה, וראה מה עלתה לי ומיד סגר את ארון הקדוש ונתן פיו על הפרכת והלך אצל הדלת ונשק את המזוזה והתחיל שר בקול נפלא מאמרם ז"ל: אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה. עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל.

באותה שעה הרגישו כולם שנודעוזה הארץ תחת רגליהם. ברחו על נפשם ועמדו מרחוק. ראו שכתלי בית המדרש נוטים כלפי מזרח. כאדם שהוא פונה לדרך, והשדיר הולך לפני בית המדרש ומוטר בקול עציג ונורא: אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה והוא עונה על קולו: עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל. לא הספיק לנמור עד שבית המדרש מהלך אחריו וספרו עמו ושלחנותיו עמו והוא הולך בנחת ובית המדרש הולך אחריו עד שהגיעו לנהר. מיד נעלם השדיר ונתעלם בית המדרש והמקום שעמד עליו בית המדרש תחילה, היה עומד ערום ועריה ומתכסה בהמה של בין הערבים.

וכאשר ראו זאת כל אנשי העיר נעו כולם בבכיה מנודל הפחד ונתעוררו כולם כאחד בתשובה שלימה. וקבלו על עצמם ועל זרעם ועל זרע זרעם עד עולם. לנזור צום כבד ביום ההוא בכל שנה ושנה. וביום הצום מרבים בסליחות ובתחנונים ובלימוד סדר קדשים וסדר טהרות. שיש בהם משום התעוררות ודביקות בערי ארצנו ובעיר אלקינו. ומרבים בצדקה לעניי ארץ הקדושה והולכים אל הנהר, ומבקשים שימחול להם השדיר על שלא נהנו בו כבוד כראוי. ועומדים בתענית עד אחר תיקון הצות. ואחר תיקון הצות עושין סעודה קלה. לכל הצא חס ושלים הנפש המתפעלת מנודל הצער וההרטה. ומקיימים בעצמם ותשובה ותפילה וצדקה צום. קול. ממון.

מִיָּד נַחַמְתִּי אֹתָם בְּדַבְרִים וְאָמַרְתִּי לָהֶם: מוֹרֵי וּרְבוֹתַי, מַעִיד אֲנִי
עַלֵּי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שְׁבִית מִדְּרַשׁ כֹּזֵה רֵאִיתִי בִירוּשָׁלַיִם. הוּא
קָדוֹשׁ וְעוֹמֵד בְּמִקּוֹם קָדוֹשׁ וַיִּשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים לְוֹמְדִים כּוּ בְּקְדוּשַׁת תּוֹרַתְנוּ
הַקְּדוּשָׁה. וְאָמַרְתִּי לָהֶם: אֲשֶׁרִיכֶם יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵפִילוּ בְּתֵים שֶׁאַתֶּם
לְוֹמְדִים בְּהֵם תּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲלָה אֹתָם לְאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל, וְהָרִי הַדְּבָרִים קֵל וְהוֹמַר: מַה אֱלֹהֵי שְׂאִינָם אֱלֹהֵי
קִדְוֹת וְאַנְגִּיִם, מִטְרִיָּה עֲלֵיהֶם וְקוֹבַע אֹתָם בְּאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת
עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. הוּא שְׁנֵאֵמַר
וְהִבִּיאֹתִים אֶל הָר קְדְשִׁי
וְשִׂמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי.

אֲמֵן כֵּן יְהִי

רְצוֹן.
